

Content

Giriş	01
Suriyeliler güvenli ortamı ve uygulama aşamalarını tanımlamıştır	02
Tehlikeli bir parodi olarak güvenli ortam sağlamadan geri dönüşü zorlayan “pilot projeler”	05
Mevcut Gerçeklik	06
BMMYK koruma kriterleri karşılanmaktan uzak bir durumda	09
Sonuçlar	11

Suriye'ye gönüllü, güvenli ve onurlu bir dönüşün mümkün olabilmesi için önce nelerin sağlanması gerekiyor?

Giriş

2011 yılında reform çağrısında bulunan barışçıl gösterilerle başlayan Suriye'deki çatışma, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana uluslararası toplumun karşı karşıya olduğu ve önde gelen güçlü ve etkili ülkelerin bugüne kadar bir çözüm bulamadığı en karmaşık sorunlardan biri olarak kabul ediliyor. Bahse konu çatışmanın hususiyeti, onunla ilişkili jeopolitik karmaşıklıkla sınırlı olmamakla birlikte, bunun sonucunda ortaya çıkan kayıpların boyutu, korkunç yaşam koşulları, altyapının yıkımı ve Suriye'nin toplumsal ve demografik yapısındaki köklü değişiklikler ile de ilgilidir.

Bazı politika yapıcılarının ve uluslararası arabulucularının hızlı bir çözüm bulunması için umutsuz arayışlarına veya Suriye rejimi ve onun Rus ve İranlı hamilerine ödün verme fikrine kapılmalarına rağmen, çatışmaları sona erdirmenin, tüm bölgede istikrarı yeniden sağlamanın ve çatışmanın etkilerinin komşu ülkelere ve Avrupa'ya yayılmasını engellemenin yegane yolu Suriyelilerin isteklerini karşılayan kapsamlı ve sürdürülebilir bir siyasi çözüm bulmaktır.

Şimdiye kadar, kısmi veya eğreti herhangi bir çözümün Suriyelilerin acılarını uzatmaktan, şu anda bunu hayal etmek zor da olsa krizi şiddetlendirmekten, Suriyelilerin geçim ve güvenliklerini, ayrıca da Suriye'nin bir ulus olarak toplumsal bütünlüğünden geriye kalanları tehdit ederek geri dönüşü olmayan daha fazla zarara neden olmaktan öteye gidemeyeceği açıkça ortaya çıkmış oldu. Bahse konu geçici çözümlere örnek olarak Türkiye'den çok sayıda Suriyeli mültecinin Kuzey Suriye topraklarında inşa edilecek derme çatma konutlara yerleştirilmek üzere ülkelerine geri gönderilmesine yönelik önerileri, Danimarka ve İsveç gibi ülkelerdeki Suriyeli mültecilerin Şam gibi rejimin elindeki bölgelerin güvenli olduğuna dair hatalı değerlendirmelere dayanılarak kendilerine sağlanan korumaların iptal edilmesi veya haberlerde yer alan Ürdün ve Lübnan'dan Suriye'deki rejim kontrolündeki bölgelere mültecilerin geri dönüşünü öngören “pilot projeler” gösterilebilir.

Her şeyden önce, uluslararası toplum, yerinden edilmiş Suriyelilerin organize bir şekilde evlerine geri dönüşü noktasında herhangi bir şekilde Rusya'nın bir "garantör" rolü üstlenebileceğine dair her türlü yanılsamadan kurtulmalıdır ve en önemlisi: Rusya'nın bu çatışmada arabulucu değil taraf olduğu gerçeğiyle yüzleşme zamanı gelmiştir. Rusya'nın son altı yıldır Suriye'de uyguladığı politikaları tekrarladığı Ukrayna'da açıkça ortaya konduğu gibi sivillerin hedef alınması ve kitlesel zorunlu yerinden etme gibi taktikler Rusya'nın askeri ve siyasi hedeflerine ulaşmak için kullandığı birer araçtır. Yerinden edilmiş Suriyelilere, evlerini yıkıp onları zorla yerinden eden failin garantilerinin kabul ettirilebileceği bir senaryodan söz edilemez. Ne Ukrayna'da ne de Suriye'de böyle bir olasılık söz konusu değildir. Ayrıca uluslararası toplum, Suriyelilerin gözünde bir şekilde inandırıcılık kazanmak için Rusya'nın her iki ülkede (Suriye ve Ukrayna) izlediği politikalar ve vahşetle başa çıkmak için izlediği yöntemler konusunda tutarlı davranmalıdır.

Bu nedenle, Suriye'de kapsamlı ve sürdürülebilir bir siyasi çözümü belirlemeye ve uygulamaya yönelik herhangi bir gerçekçi düşünce, yerinden edilmiş Suriyelilerin ana vatanlarına geri dönmeleri için etkili bir pratik çerçeve sağlamalı ve onların, siyasi çözümün belirlenmesine ve uygulanmasına katılımlarını sağlayacak bir temele dayanmalıdır.

Son yıllarda Suriye'de etkili ülkelerin tüm siyasi tartışmalarında güvenli ortam anahtar kelime haline gelmiş olup siyasi çözümün herhangi bir bileşenin hayata geçirilmesi için güvenli bir ortamın tesisinin gerekli koşul olduğunu tüm tarafların vurgulamasına rağmen, henüz kavramın kendisi tanımlanamamış ve gerçekleştirilmesine yönelik bir yol haritası da oluşturulamamıştır. Daha da önemlisi, bu tür bir güvenli ortam için gerekli koşullar ve belirleyici unsurlar konusunda Suriyelilere danışılmamıştır.

Suriyeliler güvenli ortamı ve uygulama aşamalarını tanımlamıştır

Suriye Vatandaşlık Onuru Derneği (SACD), gerçeklerini anlamak ve Suriye'nin geleceğine ilişkin vizyonlarının ve güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde ana yurtlarına geri dönmeleri için gerekli koşulların gerçekçi bir resmini çizmek için iki yıldan fazla bir süredir yerinden edilmiş Suriyeliler ve mültecilerle sistematik ve düzenli bir şekilde iletişim kuruyor.

Bu iletişim, yerinden edilmiş topluluklarla düzenli ve kesintisiz fiziksel temas kampanyaları ve yerinden edilmiş Suriyelilerin özlemleri, korkuları ve karşılaştıkları zorluklar hakkında derinlemesine bir anlayış geliştirmek için tasarlanmış tartışmalar yoluyla sağlandı. SACD ayrıca, Suriyelilerin güvenli bir ortam vizyonunu ve geri dönüş koşullarını belirlemek için binlerce Suriyeli adına Suriye rejimi tarafından kontrol edilen bölgeler de dahil olmak üzere Suriye içinde ve dışında odak grup görüşmeleri ve anket çalışmaları yaptı.

Daha sonraki aşamalarda Suriyelilerin perspektifinden pratik ve pragmatik bir bakış açısıyla güvenli ortamın doğru ve ayrıntılı bir tanımını ortaya koymak için kapsamlı bir pozisyon belgesine ulaşmak amacıyla yukarıda bahsedilen erişim ve iletişim çalışmalarının sonuçlarından yararlanılarak, bir grup uluslararası hukuk ve anayasa uzmanı ile Suriyeli ve Suriyeli olmayan akademisyenler ve uzmanlar, yerinden edilmiş Suriyeli topluluklar ve nüfuzlu kimselerle bu iletişimin ve kurulan networkün sonuçlarını gözden geçirdi.

SACD'ın iki yılı aşkın süredir yürüttüğü erişim çabalarına ve konunun uzmanlarının yürüttüğü tartışmalara dayanarak, Suriye'nin yarısından fazlasını oluşturan en büyük Suriyeli seçmen grubu olan yerinden edilmiş Suriyelilerin gözlerinde ve zihinlerinde aşağıda sıralanan üç ana endişe ve muamma olduğunun ilk başta belirtilmesi büyük önem arz ediyor:

- *Herhangi bir büyük ölçekli ve kesin geri dönüşün önünde duran ana engel olarak Suriye'deki güvenlik durumu ve bunun doğurduğu sonuçlar*
- *Geri dönenleri neyin beklediğine dair olası bir örneği temsil eden tutukluların durumu*
- *Kimyasal silah kullanımı da dahil olmak üzere Suriyelilere karşı hiçbir şekilde hesap verilebilirlik sağlanmaksızın işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçların sonuçları*

Bu endişeler ve engeller ancak Suriye genelinde “Güvenli Ortam” kavramının hayata geçirilmesiyle giderilebilir.

Yerinden edilmiş Suriyelilerin SACD tarafından tespit edilen güvenli ortam vizyonu, herhangi bir siyasi düşünceden uzak, tamamen insan hakları ve insani bir perspektiften kaynaklanmaktadır, çünkü güvenli bir ortamın tanımlanmasında veya hayata geçirilmesinde yapılacak herhangi bir hatanın Suriyelilerin hayatlarına ve haysiyetlerine mal olacağının farkında olarak, akıbetlerini belirleyecek siyasi tartışmalarda Suriyelilerin görüşlerini gerçek ve etkili bir şekilde ifade edebilme ihtiyacına odaklanmıştır.

Güvenli ortamın uygulanmasına ilişkin tutumumuz, Cenevre Bildirisi ve 2254 sayılı Karar da dahil olmak üzere ilgili belge ve kararlara ve aynı zamanda benzer koşullardan geçen diğer ülkelerin faydalı deneyimlerine dayanmaktadır. Bu deneyimler, hem pratik ve pragmatik sonuçlara varmak hem de en iyi bir uygulamalar bütünü oluşturmak için mülteci dönüşünü düzenleyen ilgili belgelerde ön görülen ilkeler ve bunların içeriği açısından ve daha sonra sahadaki fiili uygulama açısından kapsamlı bir şekilde incelenmiştir.

Çalışmamızı farklı kılan şey, kavramsal bir bakış açısıyla ideal bir güvenli ortamın teorik tanımına odaklanmak yerine Suriyelilerin vizyon ve özlemlerini, kesin olarak tanımlanmış uygulama prosedürleri ve aşamaları ile somut bir yol haritasına dönüştürmeye ve nihayetinde tüm ülke ve tüm Suriyeliler için güvenli bir ortamın yaratılmasına yoğunlaşmış olmamızdır.

Bu yol haritası, geri dönüş sürecini, her birinin kendi ön koşulları, hedefleri, riskleri ve dikkate alınması gereken bir dizi pratik önlem paketi ile birbirinden çok farklı uç ana faza bölen üç aşamalı bir çerçevedir. Bahse konu aşamalar aşağıda sıralanmıştır:

- Dönüş öncesi aşaması
- Dönüş süreci aşaması
- Dönüş sonrası aşaması

Böylesi aşamalı bir yaklaşım, teorik ve hatta anlatı perspektifinden ziyade operasyonel bir bakış açısıyla analiz edildiğinde, geri dönüş sürecinin karmaşıklığı tarafından yönlendirildiği görülecektir. Böyle devasa bir girişimi bölümlere ayırmak bir zorunluluktur, çünkü her aşamanın farklı önkoşulları ve hedefleri vardır ve her aşama, çalışma alanları, aktörler, araçlar ve sonuçlar açısından farklılık gösterecek olan bir sonraki aşamanın zeminini hazırlamaktadır. En önemlisi, her aşama, yerinden edilmiş Suriyelilerin operasyonun bütününe olan güvenini kazanmalı, kademeli ancak somut bir ilerleme göstermeli ve güvenilir uluslararası aktörler tarafından sağlanan garantilerin uygulanmakta olduğunu göstermelidir.

Tehlikeli bir parodi olarak güvenli ortam sağlamadan geri dönüşü zorlayan “pilot projeler”

SACD'ın güvenli ortam belgesinde geri dönüş öncesi aşama için belirlenen adımlar, halihazırda Suriyeli mültecilerin geri dönüşü hakkında yapılacak tartışmaların, büyük ölçekli bir geri dönüşün ön koşullarından hiçbiri henüz mevcut olmadığından ve bazı durumlarda bunların tespiti dahi yapılmadığından, gerçeğin nasıl gülünç bir şekilde gölgelediğini açıkça göstermektedir. Bu aşamada, yerinden edilmiş Suriyelilerin gönüllü olarak evlerine dönmeyi ciddi bir şekilde düşünmeye başlayabilmeleri için aşağıdaki çalışma ve değişim alanlarının ele alınması gerekmektedir:

- *Hak ve özgürlükler veya Suriye vatandaşları ile ilgili tanımlar ve fikir birliği*
- *Asgari düzeyde ordu ve silahlı kuvvetlerin reforma tabi tutulması*
- *Asgari düzeyde güvenlik güçlerinin reforma tabi tutulması*
- *Yargı sistemi reformu ön çalışmaları*
- *Hukuk sistemi reformu ön çalışmaları*
- *Mülkiyet hakları ve mülkiyetin iadesi*
- *Geri dönme hakkı*
- *Genel affın ilanı*

Gelecekte güvenli bir ortamın temellerini gerçekten atabilmek ve Suriyelileri uluslararası toplumun onlara yardım etme, haklarını ve güvenliklerini garanti altına almak konusunda ciddi olduğuna ikna etmek tüm bu alanların/kavramların pragmatik ve gerçekçi bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Açıkça görülüyor ki, şu anda Suriye üzerinde çalışan başlıca etkili partilerin siyasi söylemlerinde bu kavramlara yer verilmiyor.

SACD'ın güvenli ortam belgesinin dayandırıldığı araştırma ve anketlerin sonuçları, Suriyeliler için ülkelerinin gerçekliğine ilişkin tanım ve anlayışlarına uygun güvenli bir ortamın sağlanamamasının, kaçınılmaz olarak istikrarsızlığın devam etmesine ve Suriye'den başta Avrupa ve Türkiye olmak üzere yeni göç dalgalarının ortaya çıkmasına neden olacağını göstermektedir. Bu, Norveç Mülteci Konseyi'nin, statükonun devam etmesi halinde Suriye'nin önümüzdeki on yıl içinde altı milyon mültecinin daha yerinden edilmesine tanık olacağına dair değerlendirmesini doğruluyor.

Suriye'nin ne bir bütün olarak ne de herhangi bir bölgesinin güvenli olmadığı ve bu gerçeğin göz ardı edildiği takdirde hiçbir siyasi çözümün gerekli meşruiyet ve sürdürülebilirliğe sahip olamayacağı için güvenli ortam kavramı tanım ve uygulama açısından entegre ve bölünmez bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, Suriyeli mültecilerin geri gönderilmesi veya bir kısım çevrelerin kendilerine özel yorumlarına dayalı olarak Suriye'nin bazı bölgelerinde varsayılan güvenli ortamın uygulanması için tek taraflı yapılan çağrılar, yalnızca Suriyelilerin daha fazla acı çekmesine ve Suriye'de siyasi çözümün ana destekçilerinin güvenilirliğini kaybetmesine ve ülkenin daha da derinden bölünmesine neden olacaktır. Suriye'nin bütününde tüm Suriyeliler için tek bir güvenli ortam. Suriye'deki her bir bölgenin özellikleri, başlangıç veya kavramsal bakış açısından değil uygulama düzeyinde dikkate alınmalıdır.

Yerinden edilen Suriyelilerin akıbetine ilişkin kararların kendilerine anlamlı bir şekilde danışılmadan alındığı bu kritik dönemde, Suriye'nin geleceğine ilişkin Brüksel Konferansı'nda bir araya gelen uluslararası politika yapıcılarının, yerinden edilmiş Suriyeliler tarafından tanımlanan güvenli ortam vizyonundan ve güvenli, gönüllü ve onurlu bir geri dönüşün mümkün olmasından önce uygulanmalarını görmeleri gereken somut önlemlerden haberdar edilmelerinin sağlanması gerektiğine kuvvetle inanıyoruz.

SACD, güvenli ortam belgesi için Mayıs ayında halka açık bir bilgilendirme kampanyası başlatacak. Bu kampanyada, belgenin ayrıntılı olarak tartışılması ve ana ilkelerin, kavramların ve en önemlisi pratik yaklaşımın siyasi tartışmaya nasıl dahil edileceğinin yollarını keşfetmesi için bölgesel ve uluslararası diplomatlar ve politika yapıcılarla geniş bir yelpazede erişim ve danışma faaliyetlerine yer verilecektir.

Mevcut Gerçeklik

Güvenli ve onurlu bir geri dönüş konusunda somut tartışmalara başlamak için atılması gereken adımlar olsa da aşağıdaki gerçekleri göz önünde bulundurmadan bu önlemlerin hayata geçirilmesini düşünmeye başlamanın mümkün olmadığı kavranması çok önemlidir:

- *Daha önce de belirtildiği gibi, Suriye nüfusunun yarısından fazlası, ezici bir çoğunlukla Suriye rejimi ve müttefikleri tarafından Suriyelilere karşı işlenen savaş suçları ve insanlığa karşı suçların doğrudan bir sonucu olarak yerinden edilmiştir.*

- *İran'ın hassas ve stratejik alanlarda Suriye'nin geleceği üzerinde büyük siyasi etkiye sahip olan bu bölgelerdeki toplumsal yapıyı derinden etkileyen demografik yeniden yapılandırma süreci devam ediyor.*
- *Yerinden edilen Suriyelilerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönmelerini engelleyen, tam vatandaşlık haklarını kullanmalarını ve ülkelerine yönelik siyasi çözüme katılmalarına mani olan askeri, güvenlik, siyasi ve ekonomik bir gerçeklik var.*

Suriye'deki gerçek şudur ki, Suriyeliler ister ülke içinde ister ev sahibi ülkelerde olsun, yerinden edilmiş olmaları nedeniyle yaşadıkları korkunç koşullara rağmen, çeşitli nedenlerle zorunlu tutulan az sayıdaki kişi dışında, geri dönmek istemiyorlar. Bunun başlıca nedeni, yerinden edilmelere neden olan koşulların hala mevcut ve aktif olması ve rejimin kontrol ettiği alanları baskı altına almaya devam etmesidir.

Suriyelilerin geri dönmesini engelleyen endişelerin çoğu, diğer nedenlerden çok daha fazla güvenlikle ilgilidir, ancak bazı endişeler aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörleri de içermektedir.

Örneğin, 2020'de rejimin kontrolü dışındaki bölgelerde 1100 Suriyeli ile yapılan bir anket kapsamında kendileriyle görüşülen kişilerin %84'ü rejim ordusuna zorunlu askere almanın geri dönüşün önünde büyük bir engel olduğunu söyledi. Tek başına Suriye rejiminin zorunlu askerlik uygulamasının, komşu ev sahibi ülkelerin ve Avrupa'nın yerinden edilmiş Suriyelilere koruma sağlaması için bir gerekçe sağladığı açıktır.

2012'den bu yana Suriyelilerin evlerini terk etmelerinin en önemli nedeni güvenlikten kaynaklanan nedenlerdi ve bu yıl içerisinde ülkeden ayrılanların %98'inin kaçışlarının ardındaki neden emniyet ve güvenliklerine yönelik tehditlerdi.

Keyfi ve hukuka aykırı gözaltı, adam kaçırma ve zorla kaybetme, mali şantaj gibi uygulamalar günümüzde de devam etmekte olup siyasi ve mezhepsel bir arka planın gölgesinde yürütülmektedir.

Örneğin, Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR) son raporunda, Suriye rejiminin keyfi tutuklama, zorla kaybetme ve işkence yoluyla uluslararası ve yerel hukuku ihlal ettiğini kaydederek Mart 2022'de dört çocuk ve beş kadın da dahil olmak üzere en az 173 keyfi göz altına alma/tutuklama olayını belgelediğini duyurdu.

24 sayfalık rapor, Suriye'deki tutuklamaların çoğunun herhangi bir yargı kararı olmaksızın mağdurlar kontrol noktalarından geçerken veya baskınlar sırasında gerçekleştiğini ve genellikle yargısız gözaltılardan rejimin dört ana istihbarat servisine bağlı güvenlik güçlerinin sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Her tutuklu, tutuklandığı andan itibaren işkence görmekte ve ailesiyle temas kurma veya bir avukata erişim hakkından mahrum edilmektedir. Ayrıca yetkililer gerçekleştirdikleri keyfi tutuklamaları da kesinlikle reddetmekte olup tutukluların çoğu daha sonra zorla kaybedilen kişi olarak sınıflandırılmaktadır.

Suriye rejimi ve Rusya, yerinden edilmiş Suriyelilerin geri dönüşü için model olarak “uzlaşma anlaşmaları”nı desteklemiş olsa da bugün bu anlaşmaların, örneğin Dera gibi, kapsadıkları alanlarda temel yaşam koşullarını koruma veya güvence altına alma konusunda tamamen başarısız olduğunu açıkça görebiliyoruz.

Son zamanlarda gözlemlenen kötüye gidişten önce bile 2019 yılında Derneğin uzlaşma alanlarında gerçekleştirdiği ankete katılanların %74'ü yaşadıkları bölgelerinde kendilerini güvende hissetmediklerini belirtirken, 2020 yılında yaptığımız anketimizde bu oran %94'e yükseldi.

Uzlaşma alanları söz konusu olduğunda, 2019 anketine katılanların %48'i rejim kontrolündeki alanları terk etme niyetindeyken, 2020'de bu oran %68'e yükseldi. 2011'den beri rejim tarafından kontrol edilen bölgelerde ise bu oran 2019'da %23 iken 2020'de %47'ye yükseldi. Bu rakamlar, çatışma ve baskının devam etmesi halinde Suriye'de önümüzdeki on yıl içinde şu anki sayıya ilave olarak 6 milyon mültecinin yerinden edileceğini öngören Mart 2021 tarihli Norveç Mülteci Konseyi raporunda ayrıntıları verilen rakamlarla paralellik gösteriyor.

Suriyelilerin ülkelerini terk etmesinin bir başka nedeni de yaşam koşullarının kötüleşmesiydi ve bu aynı zamanda geri dönüşlerini engelleyen nedenler arasında yer almakta. Rejimin politikaları, yolsuzluk, uyuşturucu ticareti, fiyatlardaki artış ve yüksek enflasyon ile gerçek iş fırsatlarının olmaması gibi nedenlerle Suriye'yi etkisi altına alan büyük ekonomik bozulmayı hepiniz biliyorsunuz. 2011 yılında dolar kuru 50 Suriye lirası iken bugün 3650 Suriye lirası olduğunu belirtmek istiyoruz.

Bu alanda yapılan çalışmaların dördüncüsü olan rapor, güvenlik durumu ve geçim kaynaklarının bozulmaya devam ettiğinin ve yolsuzluktaki artışın altını çiziyor.

Suriye, mevcut rejim ve müttefikleri Rusya ve İran'ın yönetimi altında, sadece Suriyelilerin hayatlarını tehdit etmekle kalmayıp aynı zamanda tüm bölgeyi istikrarsızlaştıran uyuşturucu ticareti, yolsuzluk ve milis güçlerin merkezi haline geldi.

Rapor aynı zamanda, kendi yönetimine vefasız ya da muhalif olduğunu düşündüklerini bir kenara bırakın çatışma boyunca kendisine sadık kalanları bile hedef alan bir rejimin vahşeti, paranoyası ve yolsuzluğunun ağırlığı altında parçalanan bir toplumun resmini çiziyor.

Ekonomik çöküş ve hükümetin her seviyesindeki kanserleşen yolsuzluğu, güvenlik kuvvetlerinin tutukluların ailelerini serbest bırakmaları ya da sadece nerede oldukları hakkında biraz bilgi edinmeleri karşılığında şantaj yaparak ek para kazanmanın araçları olarak gördükleri keyfi tutuklamaları ve zorla kaybetme gibi uygulamalara daha sık başvurmasına neden oldu. Dolayısıyla, güvenlik aygıtının, ekonominin normal şekilde işlemesi için gerekli ortamı yok etme noktasında gerçek bir rolü var ki bu daha fazla Suriyeliyi yaşamak ve çalışmak için güvenli bir yer aramak için ülkeyi terk etmeye zorluyor.

Elbette, Suriye'nin doğusu veya kuzeybatısı gibi diğer bölgelerdeki durum rejimin kontrolü altındaki bölgelere nazaran daha iyi olabilir, ancak insan hakları ihlallerinin ve etnik ayrımcılığın çok şiddetli yaşandığı bu bölgeler kesinlikle güvenli bir ortam değiller.

BMMYK koruma kriterleri karşılanmaktan uzak bir durumda

Şubat 2018'de BMMYK, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünün mümkün olması için karşılanması gerektiğini söylediği bir dizi koruma kriteri temeline dayanan Suriye için Kapsamlı Koruma Çözümleri Stratejisi'ni (CPSS) geliştirdi. BMMYK'nın strateji belgesinde belirtilen kendi pozisyonu, "Suriye'deki mevcut koşulların güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüş için elverişli olmadığı" şeklindedir. Mart 2019'da BMMYK, kriterler için geçerli göstergeler içeren ancak bahse konu kriterleri önemli ölçüde değiştiren bir "Bölgesel Operasyonel Çerçeve" belgesi hazırladı.

Bu belgede kriterlerin bazıları tamamen silindi, kullanılan ifadeler değiştirildi veya bazıları genişletilirken bazıları da başka kriterlerle birleştirildi. Belge ancak altı ay sonra kamuoyuna açıklandı. Yapılan değişiklikler, koruma kriterlerinin tam olarak ne olduğu konusunda kafa karışıklığına neden oluyor.

Kaldırılan kriterlerin arasında, aktif çatışmada azalma meydana geldiği, hükümetler ve kurum arasında bir anlaşma ihtiyacı olduğu, geri dönenlerin adalete ve kanun yaptırımlarına erişimi, mayın ve patlamamış mühimmatların kaldırılması yer alıyordu. Yapılan değişikliklerin makul olduğunu düşündürecek sahadaki koşullarda herhangi bir değişim söz konusu olmamıştır. SACD'ın araştırması, kaldırılan kriterlerin ve ifadelerin yerine getirilmeyenler olduğunu ve ankette yer alan geri dönen kişilere yönelik ihlallerin ve koruma ile ilgili endişelerinin devam ettiğini gösteriyor.

SACD, değişikliklerin gerekçesiz olduğuna ve geri dönmeye teşvik edilmeden önce sağlanması gereken temel güvenlik ve koruma düzeyini düşürdüğüne inanıyor. BMMYK, kriterlerin ve stratejinin revize edilmeye devam edeceğini ve kriterlerde azalma olabileceğinden ve bunun vakitsiz ve güvenli olmayan geri dönüşlere yol açmasından duyduğu endişeyi belirtiyor.

SACD araştırmasının bulguları BMMYK'nın kendi kriterleri – koruma eşikleri – bağlamında değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğun karşılanmaktan çok uzak olduğunu ve asgari koşullar sağlanmadan geri dönmek zorunda kalan mülteciler veya yerinden edilmiş kişiler için korkunç bir tablo çizdiğini görüyoruz. Özellikle de SACD'ın yaptığı araştırmada açıkça görüldüğü gibi, “mültecilerin ve geri dönenlerin fiziksel, yasal ve maddi güvenliğinin sağlandığı” ve “her bireyin geri dönme kararının bilinçli ve hiçbir zorlama olmaksızın gönüllüce alınmasını” öngören kriterler hiçbir şekilde yerine getirilmedi. BMMYK, hem geri dönüş konusunda bilinçli kararlar verebilmeleri için yerinden edilmiş Suriyelilere hem de uluslararası politika yapıcılara ve bağışçılara bu gerçek hakkında kamuya açık bir rapor hazırlamalıdır.

Karşılanmayan koruma eşiklerinin tanımlarının ayrıntılı dökümü için Ek kısmını inceleyiniz.

Sonuçlar

Son olarak, yerinden edilmiş Suriyelilerin kendileri için güvenli bir ortam oluşturmaya yönelik önerilen önlemlerin nasıl olması gerektiğine ilişkin politika tartışmalarına daha güçlü ve anlamlı bir şekilde katılmaları yönünde açık bir ihtiyaç söz konusu olmakla birlikte, üzerinde tartışılmayacak bir şey var: Yerinden edilmiş olan bizler zulüm, taciz, ayrımcılık, yıldırma veya ırk, dini inanç, siyasi eğilim veya başka herhangi bir nedenle aşağılanma korkusu olmadan Suriye'deki önceki konutlarımıza dönme hakkına sahibiz.

Güvenli ortam, geri dönenlerin güvende olması anlamına gelmektedir. Bu; etnik köken, din, mezhep veya dini gruba mensubiyet, dil, renk, inanç veya siyasi bağlantıları nedeniyle bir tarafın diğerine üstünlüğü veya imtiyazı söz konusu olmaksızın, Suriye Devleti'ne dönen veya sınırları içinde kalan mülteciler ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilere (ÜİYOK'ler) hukuka ve adalet ilkelerine uygun olarak, herkes için eşit koşullarda muamele edilmesi anlamına gelir. Bu kıstas gönüllü ve onurlu bir geri dönüşle ilgili tüm görüşmelerin asgari ve temel bir parçasını oluşturur. Gelecekteki olası ve sürdürülebilir herhangi bir geri dönüşün ön koşulunu teşkil eder.

Kilit paydaşlara ve ev sahibi devletlere mesajımız net: Suriye'nin hiçbir yeri geri dönmek güvenli değil. Vatandaşlık Onuru ve Hakları Derneği olarak, Suriye'de halihazırda güvenli bir ortam olduğu konusunda Suriyelileri yanıltmanın veya ülkede yalnızca daha fazla demografik değişime sebep olacak bazı geçici çözümlere yönelmenin tehlikeli olduğunu vurguluyoruz. Ev sahibi ülkelerin kendi içlerinde gelişimleri kesinlikle mültecilerin siyasallaştırılmasıyla sağlanamayacaktır. Tam tersine, bu, yalnızca gayri insani söylem ve davranışlara, daha fazla sorun yaratılmasına ve dikkatlerin Suriye'deki ana konudan uzaklaştırılmasıyla sonuçlanacaktır. Siyasi süreci güvenli çevreye odaklanarak ilerletmek yerinden edilmiş Suriyeliler tarafından tanımlanan güvenli, gönüllü ve onurlu bir geri dönüş için gerekli koşullarının güvence altına alınmasına bağlıdır.

Erken geri dönüş, hiçbir çözümle sonuçlanmayacak, Suriyelilerin hayatlarını tehlikeye atacak ve bölgenin devam eden istikrarsızlığına katkıda bulunacaktır. Güvenli bir ortam oluşmadığı sürece yer değiştirme ve istikrarsızlık dalgaları devam edecektir.

Güvenli ortamı siyasi gündemin en üstüne çıkarmak için siyasi süreç reforme edilmelidir. BM Suriye Özel Temsilciliği, herhangi bir siyasi çözümün temel bir parçası olarak mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler tarafından dile getirilen hakların ve geri dönüş için gerekli asgari koşullar ile yeni ve güvenilir bir anayasa veya seçimler gibi unsurlarının güvence altına alınmasına odaklamaya çalışmalıdır. Maceraperestlik ve ne getireceği belli olmayan geri dönüşe yönelik “pilot projeler” reddedilmeli ve terk edilmelidir.

BMMYK, asgari geri dönüş standartlarını belirlerken, yerinden edilmiş Suriyeliler tarafından belirlenen asgari geri dönüş koşullarını dikkate almalıdır. Bölgesel Operasyonel Çerçeve reformu konusundaki görüşmeler kapsamında yerinden edilmiş Suriyelilerle anlamlı bir şekilde ilişki kurmalı ve mevcut kriterleri değerlendirip onların görüşlerine göre uyarlamalıdır. BMMYK ayrıca mevcut koşullar, Suriye'ye geri dönenler ve ev sahibi ülkelerde yaşamakta olup zorunlu veya erken geri dönüş tehlikesi altında olabilecek mültecilere erişim ve koruma sağlama yeteneği ve yapılması gereken çalışmalar hakkında açık ve zamanında bilgi sağlamalıdır.